

UOT 339.7: 336.58: 339.944.2

Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Girişimlere Bir Bakış

İlqar Fuad oğlu Qurbanov*

Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

Özet

Araştırmanın amacı: Yerel düzeyden uluslararası boyutlara ulaşan terörizm ve onun finansmanı ile mücadelede hangi örgütlerin hangi girişimleri yaptıklarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın metodolojisi: Araştırmada ikincil veriler kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucu: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi örgütler terörizm ve onun finansmanı ile mücadelede en önemli subjelerdendirler. Fakat söz konusu alanda her ne kadar kayda değer sözleşmeler yapsalar da ister terörizm kavramını tam açıklayamamışlar, isterse de terörizme karşı ortak bir girişim yapamamış ve tamamen karşısını alamamışlar. Ayrıca artık, terörist gruplar devletler tarafından önceki kadar yardım sağlayamadıklarından, şimdi uyuşturucu, silah, organ, tarihi eser kaçakçılığı gibi yasadışı kaynaklara baş vurmuşlar.

Araştırmanın sınırlılığı ve önemi: Araştırma zamanı terörist örgütlerin hangi kaynaklardan gelir sağladıkları belirtilse de, kimler tarafından sağlandığı ve yönetildiği açıklanamamıştır.

Araştırmanın pratik önemi: Terörizm ve terör örgütlerinin hangi kaynaklardan beslendiğinden haberdar olmağı sağlıyor.

Araştırmanın orijinallığı ve bilimsel yeniliyi: Terörizmin ve terör örgütlerinin finansmanının kaynakları nerden sağlandığını ve onlara karşı uygulanan uluslararası yasal düzenlemelerin ne kadar etkin olup olmadığı araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: *terörizm, terörizmin finansmanı, terörist örgütler, narkoterörizm.*

* AZ1000. Bakü şehri, Hasan Aliyev sokağı. 135
diplomat_894@hotmail.com.

1. Giriş

Beşeriyet tarihi kadar eski olan terör veya terörizm kavramını bu güne kadar uluslararası alanda tanımlanması için tutarlı bir anlaşma yapılmasa da farklı ülkeler çerçevesinde söz konusu kavram sık sık farklı açıklamalarla ele alınmıştır. Çalışmamızın konusu “Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Alanında Uluslararası Girişimler” olsa da, çalışma için terörizmin tanımına ve tanımı açmaya çalışan fikirler de ele alınmıştır. Konu üç ana başlık ve onu tamamlayan alt başlıklar çerçevesinde incelenmiştir. İlk ana başlığımızda Terör ve Terörizmi teorik bağlamda ele alarak terör/terörizm kavramı, geçmişi, gelişimi, amaçları, unsurları, nedenleri ve çeşitleri açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda terör örgütlerinin gelir ve giderlerinin kaynaklarını, terörün ulusal ekonomiye etkileri, küreselleşme sürecinde terörizm faktörü ve uluslararası hukukta terörizm kavramı ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. İkinci ana başlığımızda ise Terörizme karşı alınan uluslararası önlemler, stratejiler ile ilgili veriler incelenmiştir. Üçüncü ana başlığımızda terörizmin finansmanı ile mücadele doğrultusunda kabul edilen anlaşmalar, uluslararası örgütlerin girişimleri, terörist gruplar ve onların finansmanına ilişkin bilgiler analiz edilmiştir.

2. Terör ve terörizmin teorik çerçevesi

2.1. Terör ve terörizmin tanımı ve kavramı

Terör ve Terörizm konusunda üzerinde durulması gereken ilk husus kavramın tanımlanmasıdır. Terör ve terörizm yüzlerce akademik, resmi ve güncel tanımı olan tartışmalı bir terimdir. Öyleki herkesin, her devletin kendisine göre kafasında oluşturduğu bir terör ve terörizm tanımı vardır ve bu tanımlar homojenlik arz etmez. Bunun nedeni teröre maruz kalan ya da terörle mücadele eden devletlerin, hareketlerine meşruiyet kazandırmak için terör ve terörizm kavramlarını kendilerine göre yorumlamalarıdır. Burada ilk olarak şu tanımı yapmak gerekir. *Terör, suçlu ile sistem arasında bir etkileşimdir. Sistemin dışında olanın içinde olana saldırısıdır.* Fakat daha gelişmiş bir tanım getirmek gerekirse, *terör, sistematik, kasıtlı ve zaman içerisinde süreklilik arz eden bir eylem tarzıdır.* Terörizmin, zaman ve mekana göre değişen bir içeriği vardır ve siyasi cinayet, gerilla savaşı, anarşizm gibi kavramlarla kolayca karıştırılabilir. Örneğin, *Birine göre terörist olan kişi, bir başkasına göre özgürlük savaşçısıdır* [13, s. 136-137].

Uluslararası alanda terörle mücadeleye başlanması uzun bir sürece dayanmasına karşılık, terör ya da terörizm ile ilgili bir tanımın yapıldığı herhangi bir belge bulunmamaktadır. Bu yüzden şimdiye kadar “Terör suçlarıyla” “Siyasi suç” kavramlarının bir birinden ayrılmasında zorluklar yaşanmaktadır [8, s. 2].

Terör ve terörizm kavramları, zihinlerde herşeyden önce korku, dehşet, tehdit, şiddet, yasadışılık gibi olgulara çağrışım yapmaktadır. Latince “terrere” kelimesinden

gelen sözcüğün, korkutmaq, dehşetə düşürmək, korkutup qaçırmaq, caydırmak gibi anlamları vardır [23, s.100]. Bununla birlikte “*terör*” ile “*terörizm*” birbirinden farklı kavramlardır. Her şeyden önce *terörün gayri iradi olarak meydana gelmesi mümkündür. Terörizmde ise kastedilen, siyasi unsuru içeren, bir ideolojisi bulunan durumlardır. Terörizm, siyasal hedeflere ulaşmak için hukukun üstünlüğünü ve devlet otoritesini tanımayan, demokratik otoriteleri kitlelerden kopararak halka karşı şiddet kullanmaya yöneltmeyi amaçlayan ve hiçbir savaş kuralı tanımayan, geleneksel politik suçlardan farklı, metodik, örgütlü, sistematik öldürme, qaçırma, korkutma ve tahrip eylemleridir.* Terörizm konvansiyonel bir savaş şekli, ya da adi bir suç olarak tanımlanamaz. Terörizm bilinçli ve bilinçsiz ola bilir. Bilinçli terörizm, mevcut düzeni yıkıp kendi inançları ve idealleri olan düzeni getirmeyi amaçlar. Bilinçsiz terörizm ise henüz disipline edilmemiş doğrultusu belli olmayan terördür [14, s.87].

Britannica Ansiklopedisi terörü “*toplumun genelinde bir korku iklimi yaratmak ve bu sayede belirli siyasi amaçları gerçekleştirmek için sistematik şiddet kullanımı*” olarak tanımlamıştır. *Türkiye Büyük Lugat ve Ansiklopedisinde* terörizm, “*İhtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik*” şeklinde yer almıştır. *American Heritage* sözlüğü ise terörü, “*bir kişi veya organize bir grup tarafından, genellikle ideolojik veya siyasi amaçlarla insanlara veya onların mal varlıklarına karşı, korku salmak veya toplumlara veya hükümetlere baskı yapmak amacıyla, kuvvetin veya kuvvet kullanma tehdidinin veya şiddetin kanundışı kullanımını*” olarak ifade etmektedir [11, s. 7-8].

Terörizm, kitle imha silahları, intihar saldırıları ve bombalama eylemleri gibi araçlar kullandığından toplumsal ve ulusal güvenliği tehdit etmektedir. Terörist eylemlerin hedefi ve en çok etkilenenler çoğunlukla kentlerdeki sivil insanlardır [24, s.94]. Savaş ve diplomasi yoluyla giderilemeyen sorunlar terörizm yoluyla giderilmeye çalışılmakta, devletler uluslararası bir sorunun çözümünde terörizmi bir araç olarak kullanmaktadır. Bir başka bakış açısıyla ise ülkelerin kendilerini haklı çıkarmak için kullandıkları bir silahtır [10, s.17-18]. Batılı devletler, uluslararası terörizmin kınanmasını içeren karar ve sözleşmelerin koşulsuz olarak kabul edilmesini isterken, Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğunluğu, öncelikle terörizm kavramının tanımlanması ve ayrıca terörizme yol açan siyasi faktörlerin dikkate alınması gerektiğini istemektedirler [1, s.40].

2.2. Terörist Faaliyetlerin Amacı

Terörizmin amacını, hedef alınan rejimi, sistemi, şiddet yolu ile yıkarak, yerine kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir yönetim tesis etmek olarak belirtebiliriz. Terörizmin, kısa dönem amaçları hedef alınan rejimi ve siyasi iktidarı yıpratmak, mevcut otoriteyi sarsmak, iç ve dış kamuoyunda davalarının duyurulmasını sağlamak ve dikkatleri savundukları davanın üzerine çekmektir. Kısmi güç ve otorite sağladıkları toplumda kendilerine taraftar sağlamak ve bu amaçla globalleşmenin sağladığı

her türlü teknolojik araçları, kitle haberleşme araçlarını kullanarak amaçlarını dünya kamuoyuna duyurmaktır. Terör örgütlerinin eylemlerinin birinci aşamadaki temel amaçları, halkın gözünde siyasal iktidarı yıpratmak, felce uğratmak ve devletin manevi otoritesinin zayıflamasını sağlamaktır [12, s. 19-23].

Terörün amacı belirlenen hedeflere ulaşmak için bir korku iklimi yaratmak, toplumda korku ve ümitsizlik duygusu yaratarak devlete olan güveni ortadan kaldırmak ve bu yolla toplumsal düzeni bozarak istediği hedeflere ulaşmaktır. Uçak kaçırma, rehine alma, sabotaj, bombalama, banka soygunu, suikast ve siyasal yayınlar gibi yöntemleri kullanan terörist örgütler, yaptıkları ile medya ve kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışırlar. Terör örgütlerinin uluslararası hedefleri seçmelerinin bazı önemli ve pratik sonuçları bulunmaktadır. İlk ve en önemli olarak bu tür eylemler ile terör örgütleri kendilerini kolaylıkla duyurmaktadırlar. İkincisi, hedef aldıkları ülkenin cevap vermesi daha da kolaylaşmaktadır. Kendi vatandaşlarına yönelen saldırılara sessiz kalan bir devlet ülkesi içinde yabancılara bir saldırı olduğunda ise genellikle hemen harekete geçmektedirler [4, s. 13, 20].

2.3. Terörizmin nedenleri

Terörizmin oldukça farklı nedenleri bulunmaktadır: *ekonomik nedenler, siyasi nedenler, sosyo-kültürel nedenler, eğitim siteminden kaynaklanan nedenler ve psikolojik nedenler* olarak sıralanmaktadır [14, s.91] Terörizm için temel nedenlerden birisi de tanınma veya ilgi çekmektir. Yani yerel veya uluslararası kamuoyu oluşturma en temel hedefdir. Teröristler rejime karşı bir hareketlenmeyi de niyet edinmiş olabilirler. Bir başka deyişle terörizm güçsüz olanın bir silahı ve stratejisidir [20, s. 1-2]. Terörizmin nedenlerini aşağıdakilerdir:

İdeolojik nedenler – İdeolojik akımlar, yani belirli ideolojilerin öngördüğü siyasi yapıyı değiştirme arzusu kişileri teröre iten temel sebeplerden birisidir. Terörizmin ideolojisi kendi ideolojisi yoktur. Her ne kadar terörizm “izm” ile ifade edilen bir kavram olsa da terörizmin kendisi bir düşünceler bütünü değildir. Terörizm sadece mevcut bir ideolojiyi hayata geçirebilmek için bir araçtır.

Ekonomik nedenler - Toplumdaki dengesiz gelir dağılımı, terror odakları için yararlanılması gereken en önemli unsurlardan biridir. Dolayısıyla eğitim verilmemiş, cahil insanlar ekonomik eksikliklerden dolayı istismara çok müsaittirler [12, s. 10-12].

Sosyo-kültürel nedenler - Sosyal değerlerdeki veya normlardaki hızlı değişimler toplumda artan sapmalara, sosyal problemlere, çatışmalara sebep olmakta, hem de birey üzerindeki etkileri sebebiyle bireyin içine kapanık, şiddet yanlısı kişiler haline gelmesine sebep olmaktadır [12, s. 12-15].

Psikolojik nedenler - Kişisel becerisi yetersiz olan insanlar toplum tarafından engellendiklerini, ilgi, saygı görmediklerini düşünürler. Saygınlık kazanacak, kendini gerçekleştirecek doğru, olumlu, yaratıcı yol bulamayan insanlar, ruhsal kaygılarını,

korkularını, öfkelerini, sıkıntılarını saldırgan davranışlarla, şiddet eylemleriyle girdirmeye çalışırlar. Geçiş dönemi gençlerinin yanı sıra, beyin gelişmesi yeterli olmayanlar, sosyopat ya da psikopatlar da terörde kullanılmaktadır.

Etnik nedenler - Irk, dil, din veya kültürel bakımdan kendisini farklı hisseden yapılar, zamanla bu uluslararası arenada haklılık konusunda destek bulduğu için ve ve uluslararası camiada çok çabuk meşruluk bulabilmelerinden dolayı etnik sorunlar da terörü vasıta gibi kullanarak çözüme yolunu oluşturabiliyorlar.

Jeopolitik nedenler - Terörün Jeopolitik nedenleri özellikle uluslararası terörizm ile yakından ilişkilidir. Özellikle ABD gibi güçlü ülkelerin enerji kaynakları bol olan bölgelerde söz sahibi olmak istemektedirler. Örneğin, Afganistanda ABD'nin varlığı, Iraktaki durum, İsrail-Filistin-Lübnan savaşı, jeopolitik bölgelerin nasıl uluslararası terörizmde faktör olduğunu göstermektedir [12, s.15-19].

2.4. Terörizmin Çeşitleri

2.4.1. En yaygın terörizm türleri

Terörizmin pek çok çeşidi bulunmaktadır. Başlıcaları, *siyasal terörizm, karşı-siyasal terörizm, sivil terörizm, biyolojik ve kimyasal terör, nükleer terörizm, dini terörizm, etnik terörizm, ideolojik terörizm ve teknolojik terörizm* olarak adlandırılmaktadır [12, s. 27].

Siyasal terörizm - Devlet terörü olarak da adlandırılmaktadır. Odağında devlet kimliğinde iktidar bulunmaktadır ve zor kullanma en önemli aracıdır.

Karşı siyasal terörizm - Devlete karşı terör şeklinde de adlandırılmıştır. Devletin kurumsal varlığını ve yönetimi tehdit eder. Siyasal sistemi yıkmayı hedefleyen gruplar, devlete karşı yığınlar halinde harekete geçme arayışı içindedirler.

Sivil terörizm - Kent terörizmi olarak da adlandırılmaktadır. Bu gruptakiler demokratik toplumların istikrarını bozmayı hedefler (*Filistin Kurtuluş Örgütü, Partiya Karkeren Kurdistan və ya PKK, Bask Anavatani ve Özgürlüğü/ETA, İrlanda Cumhuriyet Ordusu/IRA*).

Kimyasal terörizm - Yayılma riski, etkileyeceği alan, etki süresi ve şekli, kimyasal toksitlerin ve biyolojik hastalıkların kısa sürede kitlesel imha kabiliyetleri olması bakımından oldukça etkili bir terörist yöntemdir [12, s. 28-29].

Biyolojik silah ve bioterörizm - İnsan, hayvan ve bitkiler üzerinde zararlı etkiler yaratmak veya salgın hastalıklar yaratarak onlara zarar vermek amacıyla kullanılan bakteri veya virüs gibi bulaşıcı ajanlar, biyolojik silahlar olarak adlandırılmaktadır. Biyoterörizm, mikrop, bakteri veya virüs gibi biyolojik ajanların, ideolojik, politik veya bireysel amaçlarla, kişiler, guruplar ve hatta devletler tarafından açık ve gizli yöntemlerle kullanılmasıdır.

Nükleer terörizm - Nükleer silahların etki süresi oldukça kısa, etki alanı ve boyutu ise son derece büyüktür. Bu nedenlerden ötürü, nükleer terör tehdidi etkili ve verimli bir niteliğe sahiptir.

Dini terör - Ne dinsel fanatizm ne de bu fanatizmin terörizme başvurması her hangi bir dine mahsus bir durum değildir. Dünyanın bütün büyük dinleri terörizme karşı olmasına rağmen, her dinden fanatiklerin gerçekleştirdiği terörizm örnekleri bulunmaktadır [5, s. 16-17]. Dini terör terörist eylemler kullanarak dini-politik amaçlarını gerçekleştirmeyi hedefler. Dünyanın her yerinde dolaştıkları için bütün kolluk kuvvetlerinden daha fazla küresel bir yapılanmaya sahiptirler, onlarla mücadele etmek zordur [12, s. 33-34].

İdeolojik terör - Siyasal görüşlerin kutuplarına göre şekillenen ve sağ ile sol kanat olmak üzere iki alt grupta toplanan amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen terörizm çeşididir. Terörist eylemler içindeki gruplar ait oldukları ideolojiyi öncelikle belirli bir coğrafyada egemen kılmak ve daha sonra tüm dünyaya aynı ideolojiyi yaymak amacını hedeflemişlerdir [5, s. 12-13].

Etnik terör (milliyetçi terör) - Devletlerin bütünlüğünü ve kurumsal kimliğini tehdit eden belirli bir etnik grubun, siyasal taleplerini gerçekleştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri eylemlerdir. Bu bakımdan uluslararası barışa ciddi bir tehdit de oluşturmaktadır. Etnik kökene bağlı terörün amacı, belirli bir bölgeyi, bağlı olduğu ülkeden kopararak bağımsız bir hale getirmektir [15, s. 1053-1054].

Teknolojik terör - Teknolojik terör, *siber-terörizm (cyber-terrorism) ya da modern terörizm* olarak da adlandırılmaktadır. Siber terörizm, belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır. Siber terörizmi klasik anlamda terör eylemlerinin bilgisayar kullanılarak icra edilmesi olarak tanımlamak da mümkündür [15, s. 1059]. Teröristler bilgisayar teknolojisini ve internet sistemlerini kullanarak kurumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebilmekte ve devletlerin gizli ve stratejik bilgilerini ele geçirerek bunları terörist eylemlerini hazırlamada veri olarak değerlendirmektedirler. Bilgisayar teknolojisini iyi kullanabilen teröristler “*beyaz yakalı teröristler*” olarak isimlendirilir [12, s. 34-37].

Ulusal terörizm - Ulusal terörizm tek bir devlet içinde sınırlı kalan ve yabancı katılımın olmadığı sistematik şiddettir. Ulusal terörizm ile uluslararası terörizm arasındaki en önemli fark, ulusal teröristlerin eylemlerini bir ulusun vatandaşlarına karşı yöneltmeleridir. Uluslararası terörizm gibi ulusal terörizm herhangi bir hükümet tarafından doğrudan desteklenmez.

Uluslararası terörizm - Küreselleşme süreci ile birlikte devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde daha fazla rol almaları beraberinde, özellikle 1970’li yıllarda, bu aktörlerin uluslararası düzeydeki şiddet eylemlerine katılmaları gerçeğini de getirmiş ve bu gerçeklik “*uluslararası terörizm*” kavramı ile ifade edilmiştir. Buna göre uluslararası terörizm, herhangi bir şekilde devletin bir müdahalesi olmaksızın, devlet-dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemleri ifade etmektedir [15, s. 1056-1057].

2.4.2. *Devlet terörü ve devlete karşı terör.*

Bilindiği gibi devlet terörü destekleyen kuruluşlardan birisidir ki, bu tür desteklemeye “*devlet destekli terör(izm)*” denmektedir. Buna ek olarak devletin kendi ülkesi içinde, kendi vatandaşlarına yönelik eylemleri de vardır ki, buna da “*devlet terörizmi*” adı verilmektedir [15, s. 1057-1058].

Terörizm, benzer şekilde pek çoğumuzun akıllarında olduğu üzere, devletler tarafından değil, devlete karşı olanlarca gerçekleştirilir. Geçmişte de günümüzde de devletler terörizmi siyasetin kirli bir aracı olarak kullanmışlardır. Tarih boyunca “*Devlet terörü*”nde otorite, yani devlet iç politikasının bir aracı olarak kararlarını halka benimsetmek, bireyleri veya grupları hakimiyet altında tutabilmek amacı ile terörü kullanır. Devlet terörizminin en uç noktasında *soykırımdır* [11, s. 25-29].

Devlet çıkarları doğrultusunda bir çatışma stratejisi olarak kullanılan devlet terörizmi, özellikle antidemokratik ülkelerde meydana gelen yönetim aleyhtarı hareketlerin yerel güvenlik güçleri dışında oluşturulmuş askeri birliklerce kontrol altına alınması veya bir devletin rejimini korumak ya da güçlendirmek amacıyla kendi hukuk normları çerçevesinde kendi halkına uyguladığı şiddet ve baskıdır [10, s. 24-26]. Karşı terör hareketinde, teröristlere karşı onların uygulamaları gibi karşılık verme mantığı vardır. Temel hedef de teröre karşı terör uygulayarak, insanları korutup militanlarla işbirliği yapmaktan caydırmaktır [19, s. 64].

2.4.3. *Devlet destekli terörizm*

Uluslararası sistemde devletler kendi çıkarlarını korumak amacıyla meşru zeminlerde çözümler aramakta, başarılı olamadıklarında ise gayri meşru zeminde terörizmi bir araç olarak kullanabilmektedirler. Devlet en pasif olduğu durumda, terörizme sessiz destek verebilir, terörist faaliyetler için hedef olarak seçilen bir devleti, bu konuda bilgisi olduğu halde uyarmamak, diğer devletlerin istihbarat birimleri ile işbirliği yapmayı reddetmek şeklinde ortaya çıkabilir. Devletler, daha etkin olarak, teröristleri topraklarında barındırarak, ulaşım imkanları sağlayarak, lojistik destek vererek, silah tedarik ederek, diplomatik destek vererek (*pasaport vermek, elçilikler, konsolosluklar vasıtasıyla yardım etmek*), teröristleri eğiterek, istihbarat desteği vererek terörist eylemlere karışabilirler [11, s. 29-30]. Terörizm günümüzde, devletler açısından sıcak savaflara oranla daha az maliyetli ve risksiz bir dış politika aracı olarak algılanmaktadır. Bir devlet bizzat kendi organları vasıtasıyla terörist eylemlerde bulunabileceği gibi örgütleyerek finanse ettiği veya kontrol altındaki resmi olmayan devlet ajanları, paralı askerleri, silahlı çeteleri kullanmakla da terörist eylemlerin gerçekleşmesini sağlayabilir [10, s. 26-28].

Devletin dış politikasında kullanmak için terörizme verdiği destek, sponsorluk noktasına da ulaşabilmektedir ve bu sponsorluk en çok terrorist örgütlerin işine yaramaktadır. Devletler, ateş gücü yüksek silahlar, para, istihbarat ve eğitim imkanı sağladıkları için, terörizmin bu türü, son derece tehlikelidir [15, s. 1058].

2.4.4. Uluslararası terörizm kavramı

Terörizmin ne uluslararası hukuk biliminde ne de devletler arasında genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır. Hatta, aynı devletin farklı kurum ve organlarının bile terörizm hakkında yaptığı tanımların değiştiği görülmektedir [15, s. 1066]. Birden fazla ülkenin topraklarını veya vatandaşlarını içeren terörizm uluslararasıdır. Örneklendirilirse, bir ülkenin teröristlerinin başka bir ülkenin diplomatlarını, yöneticilerini veya iş adamlarını şu veya bu ülke ile temasları var diye öldürmeleri, uluslararası sefer halindeki uçaklara saldırımları veya onları başka ülkelere uçmaya zorlamaları, uluslararası terörizmdir. Uluslararası terörizm, benimsenmiş uluslararası diplomasi ve savaş kurallarını dışlayan eylemler bütünüdür [9]. Bir yabancı devletin ya da bir uluslararası örgütün politikasını etkilemek üzere onlara ait hedeflere yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemleri de uluslararası nitelik taşımaktadır [12, s. 46].

Uluslararası terörizm, uluslararası politikada güç ve egemenlik sahibi olmak isteyen devletler ve devlet dışı kuruluşlarca bir araç olarak kullanılmaya devam ettiği sürece, insanlık yaşamı kadar uzun olacak bir olgudur. Belirli bir amaca daha az riskli yollardan ulaşma arzusu devletleri, ya doğrudan ya da genellikle dolaylı olarak dış terörizmi desteklemeye itmiştir. Devletler, terörü birbirlerine karşı bir koz, bir pazarlık aracı olarak kullanmaktan da çekinmemektedir.

Terörizm faaliyeti olarak değerlendirilen bir olay, birden fazla ülkenin topraklarını ve insanlarını hedef alıyor veya bir ülkede gerçekleştirilen bir eylem sonuçları itibarıyla uluslararası bir etki yaratıyor ise bu tür terörizme uluslararası terörizm denilir. Bir başka ifadeyle bir devlet kendi çıkarları için terörizmi bir araç olarak kullanmaktan çekinmiyorsa, terörizme gerekli lojistik desteği sağlıyor ve teröristlerin topraklarında barınmasına ses çıkarmıyorsa, ülkesindeki terör örgütleri ile mücadelede yetersiz kalıyorsa bu durumda *devlet destekli uluslararası terörizmden* söz edilmektedir. Uluslararası terörizm, eylemlerini sürdürebilmek için sürekli finansmana ihtiyaç duymaktadır. Uluslararası terörizmin bu kadar yaygınlık kazanmasının nedenleri, teknolojiye yaşanan gelişmeler, terör örgütleri arasındaki işbirliği, terörden zarar görmeyen devletlerin duyarsızlığı ve bazı ülkelere ait istihbarat servislerinin terörizmi destekleyici eylemde bulunmalarıdır [10, s. 28-33].

2.4.5. Narkoterörizm

Teröristlerin finansman kaynakları zaman zaman yandaş devletlerin yardımları ile sağlanmakla birlikte esas olarak başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere illegal faaliyetlerden elde edilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bazı devletler terör örgütlerini finansal olarak desteklemiş, silah, doküman, eğitim, lojistik yardımında bulunmuş ve söz konusu organizasyonlara topraklarını kullanma izni vermiştir. Ancak özellikle 11 Eylül sonrasında terrorist organizasyonların finansal kaynaklarının uluslararası alanda yoğun bir inceleme altına alınması, terörist organizasyonları destekleyen sivil

toplum kuruluşlarının mali yardımlarını kesmesi neticesinde örgütler kendilerini finanse etmek amacıyla uyuşturucu kaçakçılığına yönelmişlerdir. Narko-terörist gruplar hemen hemen dünyanın her bölgesinde faaliyet göstermektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı tüm toplumlar tarafından bir insanlık suçu olarak kabul edildiğinden örgütün imajını zedelemek için teröristler örgütün uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerini toplumdan gizlemektedirler [16, s. 1-3].

Narkoterörizm çağı aslında 1970'lerde başlamış, 1990'larda yoğunluk kazanmıştır. Soğuk Savaşın bitmesi, küreselleşme, ülkelerin sınırlarının önemsizleşmesi başta uyuşturucu ticareti olmak üzere terör örgütlerine yeni finansman fırsatları sunmuştur [3, s. 148-149]. Yasadışı uyuşturucu ticareti ilişkisine aşağıdaki örnekler verilebilir: Bask Vatanı ve Özgürlüğü; PKK-KADEK; Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları; Ulusal Kurtuluş Ordusu; El-Kaeda; Kolumbiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri; Parlak Yol; Kolumbiya Birleşik Savunma Kuvvetleri [6, s. 71].

2.5. Terör örgütlerinin başlıca giderleri ve gelir kaynakları

2.5.1. Terörizm ve ekonomik büyüme

Terör saldırılarının ekonomik, politik çerçevede istikrarsızlıklara yol açması kalkınma üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Genel olarak terör saldırılarının yatırım kararları üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu saldırılardan ötürü altyapının tahrip olması, güvenlik tedbirleri ihtiyacından dolayı işlem maliyetlerinin yükselmesi gibi nedenler firmaları ve hükümeti yabancı sermaye çekmeye yöneltmektedir. Terör saldırılarının ardından hükümetler güvenlik tedbirlerini artırmak ve gelecek saldırıları engelleyebilmek amacıyla savunma harcamalarını artırmak durumunda kalmaktadırlar. Bu da kaynakların verimli alanlardan verimsiz alanlara doğru kaydırılması anlamına gelmektedir. Ticaret için son derece önemli olan ulaşım ve haberleşme araçlarının bu saldırılardan ötürü zarar görmesi doğrudan doğruya dış ticareti tehdit etmekte, makroekonomik dengeleri etkilemektedir [21, s. 3-4].

Terörizmin İktisadi Etkileri - Terörizm yalnızca insanları öldürmez, o aynı zamanda demokratik kurumlara gözdağı vermekte, ekonomilerin altını oymakta ve bölgeleri istikrarsızlaştırmaktadır. Terörizm riski ve terörist saldırılar kısa dönemde tüm dünyadaki sermaye piyasaları üzerinde büyük bir etkileme potansiyeline sahiptir. Terörizmin turizmi hedef almasındaki en önemli etken, turizmin ilgili ülkeye yaptığı ekonomik katkıdır. Eğer bir ülke şiddet olayları ile karşı karşıya ise potansiyel olarak turistler hayatlarından ya da fiziksel bütünlüklerinden endişe duyabilirler. Dolayısıyla gitmek istedikleri yeri ziyaret etmekten vazgeçebilirler.

Terör örgütlerinin ticari hayattaki faaliyetleri uyuşturucu madde ticareti, yasal ürünlerin yasadışı kaçakçılığı veya yasal ürünlerin hırsızlığı gibi üç alanda yoğunlaşmaktadır. Terör örgütlerini ayakta tutan unsurlar: *ideoloji, iç ve dış destek, finansal*

kaynaklar ve insandır. Bu bağlamda, dünya genelinde faaliyet gösteren terör örgütlerinin eylem ve faaliyetleri için ihtiyaç duydukları ana unsurların başında finansman ihtiyacı gelmektedir. Günümüz dünyasında spekülasyon amaçlı ticari işlemlerin artması, terör örgütlerinin paralarını aklamalarını kolaylaştırmaktadır. Çünkü ekonomilerde dolaşan paraları tamamı kontrol altında tutmak ve kayıtlara yansıtılarak faaliyetleri takip edebilmek çok kolay olamamaktadır [14, s. 93-99].

2.5.2. Terör Örgütlerinin Başlıca Giderleri.

Terör örgütleri varlıklarını ve etkinliklerini devam ettirebilmek ve giderlerinin karşılanması için bir takım gelir kaynaklarına ihtiyaç duyarlar. Genel olarak terör örgütlerinin giderlerini: Barınma/Beslenme ihtiyaçları, lojistik destek ve b giderler olarak sınıflandırabiliriz. *Barınma/Beslenme İhtiyaçları:* Terör grupları, lokal dar bir yerde faaliyet göstermezler. Değişik şehir ve ülkelerde ya halktan tamamen ayrı kaldıkları yerleşik olmayan dağlık arazilerde yada şehirlerin kozmopolit yerleşimi olan mahallelerinde hücre evi şeklinde faaliyetlerini sürdürürler. *Lojistik Destek:* Terör örgütünün temel felsefesi silahlı eylemdir. Bu eylem türünde: Silah, Telekomünikasyon imkanı, Yayın faaliyetleri önemli üç giderdir. Bunları temin etmek için de para önemli bir ihtiyaçtır. *Diğer Giderler:* Militanların giyecek, tedavi, ulaşım masrafları, propaganda amaçlı giderleri de vardır [12, s. 37-38].

2.5.3. Terör Örgütlerinin Başlıca Gelir Kaynakları

Terör Örgütlerinin Başlıca Gelir Kaynakları şu şekilde sıralamak mümkündür: *Yandaş Devlet Yardımı:* Günümüzde, terör örgütlerine yapılan yandaş devlet yardımı, daha çok topraklarında barınmasına ve faaliyet göstermesine göz yumma, eğitime katkıda bulunma şeklindedir. *Soygun ve Gasp:* Küçük örgütlerin başlangıç için gerekli paranın bulunması amacıyla kullanılan bir finans kaynağı yoludur. Ancak, finans kuruluşlarının kurduğu güvenlik sistemleri, alınan polisiye tedbirler bu şekilde devamlı bir gelir kaynağı oluşturulmasını engellemektedir. *Haraç Toplama:* Haraç, örgütle ilgisi olan veya olmayan kişi ve kuruluşların terör örgütleri tarafından belirlenen bir parayı ödemeleridir. *Sahtecilik:* Paranın gerçeğine ulaşılmasındaki en kısa yol sahte para basıp, gerçeği ile değiştirmektir. Günümüzün baskı teknolojisi, ihtiyaç duyulan her türlü baskı araç ve malzemesinin kolaylıkla bulunabilmesi örgütleri sahtecilikte ileri seviyeye çıkarmıştır. Ayrıca sahte pasaport veya sahte vizeler yoluyla alınan komisyonlar da kaynak oluşturulmaktadır. Geliri yüksek, nakliyesi kolay, alıcısı bol, tedavüldeki değerli para karşılığı takası mümkün, üretimi kolay kurulabilen bir mal olan uyuşturucu önemli bir gelir kaynağıdır [12, s. 39-40].

2.5.4. Terörizmin Finansmanı

Terör eylemleri çok yüksek maliyetler gerektirmemekle birlikte yine de finansman ihtiyacı doğurmaktadır. Meydana gelen ekonomik zararın büyüklüğü göz önüne

alındığında, saldırıyı gerçəkləşirmək için gereken meblağ oldukça düşüktür. Terör örgütleri eylemler için gerekli finansmanın yanı sıra, örgüt üyelerinin giderlerini, eğitim ve seyahat masraflarını karşılamak, propaganda faaliyetleri için büyük meblağlara ihtiyaç duymaktadırlar. Terör örgütleri, bu maliyetleri karşılamak amacıyla, yabancı devletlerce yapılan yardımlardan, yasadışı ve yasal faaliyetlerden finansman sağlamaktadır. Son yıllarda, terör örgütlerinin, küresel çapta faaliyet göstermeye başlamaları, finansman ihtiyacını karşılamak için suç şebekeleri ile işbirliğine giderek fon sağlamaları sonucunda terörizmin finansmanı ile mücadele uluslararası platformda ele alınmaya başlanmıştır [22, s. 43]. Uluslararası kamuoyunun suç gelirlerinin aklanmasının ve terörün finansmanının önlenmesi konusunda gittikçe artan hassasiyeti nedeni ile pek çok ülke konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapmaktadır. Kararının aklanmasından farklı olarak terörizmin finansmanında hem yasadışı ticari faaliyetler hem de yasal işlemlerden kaynaklanan fonların terörist faaliyetlerin finansmanında kullanılması sözkonusudur. Terör gelirleri özet olarak üç kategoriye ayrılabilir. Bunlar: *meşru işler, suç ekonomisinden elde edilen gelirler ve suç oluşturan faaliyetlerdir* [18, s. 76, 83, 101].

Terörizmin örgütsel faaliyetini yürütülebilmesi için terörizmin finansmanı şarttır. Buna göre terör örgütlerinin gelir kaynakları şunlardır: Uluslararası yardımlar, uyuşturucu, silah ve diğer kaçakçılık türlerinden (*sigara, elmas, altın, içki, kimyasal maddeler*) elde ettikleri gelirler, soygun, sahtecilik, dolandırıcılık, hırsızlık (*kredi kartı, markaların taklidi, korsan mamul*), insan kaçakçılığından elde ettikleri gelirler, organize suç örgütleriyle yaptıkları ortak işlerden gelen paralar, elemanlardan toplanan aidatlar, kültür-sanat merkezlerinin faaliyetlerinden elde edilen gelirler, hackerler vasıtasıyla bankalarda bulunan hesaplara girilerek hesapların boşaltılması, çek-senet tahsilatı, zorla toplanan paralar, kara para aklanması, örgütsel yayınlardan elde edilen gelirler, konser gecelerinden elde edilen gelirler, ticari faaliyetler, uluslararası insani yardım vakıfları [14, s. 90].

Teröristlerin ve terör örgütlerinin temel amacı gelir elde etmek olmasa da, faaliyetlerini finanse edebilmeleri için mali desteğe sahip olmaları gerekmektedir. Terörizmin finanse edilmesinde kullanılan yöntemlerden birisi de yayın organlarının işletilmesidir. Yayın organları ile terör örgütleri hem propagandalarını yapmakta, hem de yasal görünüşte altında para toplama bilmektedirler.

Elde edilen gelirler örgütsel amaçlı faaliyetlerde kullanılmak üzere silah, bomba alınmasında, örgütsel propaganda faaliyetlerinde bulunmasında kullanılabilir. [17, s. 2-4]. Bu nedenle organize suç örgütleri ve terörle savaşın başarısı büyük oranda bu örgütlerin hayat damarı olan para aklama ile mücadeleden geçmektedir. Başka deyişle onları ancak finans kaynaklarını kurutarak ve iflas ettirerek yenebiliriz. Bu nedenle, son yıllar uluslararası finans sektöründe karapara ile mücadele kapsamında meydana gelen önemli yasal gelişmeleri uzmanlar “Üç F” ile özetlemektedir. (*Finding-Bulma, Freezing-Dondurma, Forfeiture-El koyma*) [6, s. 71].

3. Terörizmin finansmanı ile mücadelenin küresel boyutu

3.1. Terörizmle mücadelenin finansman boyutunun önem kazanması

Uluslararası terör, finans-kapitalin global akışkanlığını ve teknolojinin erişilebilirliğini kullanıyor. Terör şebekesinin global erişebilme kabiliyeti, örgütlenme ve tespit edilememesi gibi sebeplerle varlığını sürdürebilmektedir. İslamın Eylül sonrası dönemde uluslararası politikanın gündemine girişi oldukça problemlidir. 11 Eylül saldırıları bu algılamayı, İslami değerlerle terörün ilişkili olduğu düşüncesiyle birlikte pekiştirmiştir [2, s. 8-11].

Terörizmin finansmanı ile mücadele, terör örgütlerinin fon toplama ve sağlama imkanlarının ortadan kaldırılması, en düşük düzeye indirilmesini, terör örgütlerine ait veya terör eylemleri için kullanılacak fonların tespit edilmesi, el konulması, müsaderesini, terör örgütlerinin yasadışı yollardan elde ettikleri suç gelirlerini aklamalarının önlenmesini ve terör örgütünün ve teröristlerin fon gönderme araç ve yollarının tespit, takip ve engellenmesini kapsamaktadır [3, s. 144].

Terör örgütlerinin politik amaçlarla şiddet eylemlerine girişmesi ve bu eylemlerde pek çok insanın hayatını kaybetmesi, politik karar vericilerin ve uygulayıcıların birinci olarak bu alanlara odaklanmaları sonucunu doğurmuştur. Terör örgütlerinin finansman kaynaklarının kurutulması ve fonların dağıtım kanallarının engellenmesi bu doğrultuda önemli bir araçtır. Sadece askeri kuvvet kullanarak terörizmden kurtulmak çok zor, hatta imkansızdır. Terör örgütlerinin organize suç örgütlerine yaklaşması ve işbirliği yapması sonucu büyük miktarda suç geliri elde etmeye başlaması, kara para aklama imkanları ile birlikte yasal ekonomik sistem içinde büyümeleri, terörün finansmanında kar amacı gütmeyen kuruluşların yoğun bir şekilde kullanmaya başlanmaları terörün finansmanı ile mücadeleyi her zamankinden daha önemli hale getiren faktörlerden başlıcalarıdır.

Çok sayıda üyeye sahip terör örgütleri için finansman hayati öneme sahiptir. Örneğin El-Kaidenin Afganistan ve Dünyanın dört bir yanındaki 3000-4000 arasındaki üyesi için yıllık 50 milyon dolar (*silah, araç, ofis, seyahat, eğitim ve diğer unsurlar için yapılan harcamalar*) harcadığı tahmini yapılmıştır. PKK'nın giderleri için yıllık finansman ihtiyacı 35 mln/\$`dır [3, s. 145-146].

3.2. Terörizmin Finansmanı ile Mücadeleye Küresel Cevap Zorunluluğu

Birleşmiş Milletler Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin Giriş kısmında, terörizmin finansmanı ile mücadelenin uluslararası boyutunun önem kazanmasının nedenleri dört başlık altında sıralanmaktadır: Terörizmin finansmanı uluslararası toplumu ciddi şekilde kaygılandıran bir sorundur; Uluslararası terörist eylemlerin sayısı teröristlerin elde ettiği mali kaynaklarla orantılıdır; Mevcut çok taraflı hukuki belgeler, terörizmin finansmanı konusuna değinmemektedir; Terörizmin, finansmanının engellenmesi ve faillerinin cezalandırılması

amacıyla devletlerarasında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesine acilen ihtiyaç bulunmaktadır.

Terörün finansmanı ile mücadele boyutunun uluslararası alanda önem kazanması 1990'lı yılların ikinci yarısında başlamış, 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında ise büyük bir ivme kazanmıştır. Bu doğrultuda, BM tarafından terörün finansmanı ile mücadele çerçevesinde çalışmalar yapılmıştır. BM Genel Kurulunun 17/12/1996 tarihli 51/210 Kararında da, ülkeler tarafından terör örgütlerinin finansmanını önlemek için gerekli tedbirlerin alınması, terörist amaçlara hizmet edeceğinden şüphelenilen mali kaynakların önlenmesi için hukuki düzenlemeler oluşturulması gerektiği ifade edilmiş ve terörle ilgili çalışmalar için özel bir komitenin kurulmasına karar verilmiştir. BM Genel Kurulu, 15/12/1997 tarihli 52/165 sayılı Kararında ise 51/210 sayılı Kararda öngörülen tedbirlerin uygulanmasının gerektiğini tekrardan vurgulamıştır.

BM Genel Kurulunun 08/12/1998 tarih ve 53/108 sayılı Kararında, 51/210 sayılı Karar ile kurulan özel komitenin terörizm konusunda mevcut uluslararası mevzuatı tamamlamak amacıyla terörizmin finansmanının önlenmesine ilişkin bir uluslararası sözleşme taslağı hazırlaması kararlaştırılmıştır.

Terörün finansmanı suçu, 9 Aralık 1999 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilen “*Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme*” ile ilk kez uluslararası alanda tanımlanmıştır. Sözleşmenin yükümlülüklerine göre, ülkelerin iç hukuklarında terörün finansmanı suçunu düzenlemeli, ülkelerarası işbirliğinin geliştirilmeli ve terror faaliyetlerinin finansmanına ilişkin şüpheli işlemlerin bildirilmesini öngörmektedir.

Diğer taraftan, mali sistemin başta organize suç örgütleri olmak üzere suçlular tarafından kullanılmasını önlemek ve aklama ile mücadele etmek amacıyla kurulan ve bu çerçevede uluslararası düzeyde tedbirler öngören tavsiyeyi yayınlayan *Mali Eylem Görev Gücü*, Eylül 2001 terör saldırılarının ertesinde terörün finansmanı ile mücadeleyi de gündemine dahil etmiş ve terörün finansmanı ile mücadeleye ilişkin 9 Özel Tavsiyeyi yayınlamıştır.

BM ve FATF'in yanı sıra AB, İMF, Dünya Bankası ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası organizasyonlar tarafından da terör ve terörün finansmanı ile mücadeleye yönelik adımlar atılarak terörün finansmanının önlenmesi ve ortadan kaldırılmasını amacıyla uluslararası nitelikte hükümler öngören düzenlemeler yapılmıştır [3, s.156-158].

3.3. Karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadeleye yönelik uluslararası girişimler

Başta uyuşturucu ticareti olmak üzere organize suçluluğun yaygınlaşması, organize suçlar sonucunda sağlanan yasadışı fonlarla, uyuşturucu ve silah kaçakçıları ve terör örgütlerinin amacı olduğu kadar araç olarak da kullanılması uluslararası bir

sorun olan karaparayla mücadeleyi zorunlu kılmıştır. Bu nedenle dikkatler, tüm dikkatler terörün finansmanı ve karararının bu finansmana olan katkısına ve aralarındaki bağlantıya yönelmiştir.

Uzmanlar genel olarak terörün finansmanının iki ana kaynaktan sağlandığını düşünmektedirler. İlk kaynak, gerekli fonları toplamak ve terör örgütlerinin kullanımına hazır hale getirmek için yeterli büyüklükte altyapıları bulunan devletlerin veya kurumların mali destekleridir. Terör örgütleri için ikinci önemli para kaynağı, gelir getirici faaliyetlerden kaynaklanan gelirlerdir. Diğer suç örgütlerinden farklı olarak terör örgütlerinin finansmanı yasal kaynaklardan veya yasal ve yasa dışı kaynakların birleşiminden de oluşabilir [25, s. 53-54].

Terör bağlantılı mali faaliyetleri inceleyen FATF uzmanları, teröristlerin ve onları destekleyen organizasyonların genellikle diğer suç gruplarının para aklama yöntemlerinin aynısını kullandıkları sonucuna varmıştır. Farklı terör örgütleri ile ilgili olarak tespit edilen belirli bazı yöntemler: Nakit kaçakçılığı, banka hesaplarına planlı olarak para yatırma veya para çekme, değişik tipte parasal enstrümanların satın alınması (*seyahat çekleri, banka çekleri gibi*), kredi kartı ve debt kartlarının kullanılması, yer-altı bankacılık ve elektronik transferlerdir.

Karapara aklama genel olarak, suç faaliyetinden elde edilen veya suçtan kaynaklanan fonların, suç ile elde edilen fonlar arasındaki bağlantıyı örtmek için gizlenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan teröristin nihai amacı yardım toplama mekanizmasından gelir elde etmek değil, faaliyetleri için kaynak elde etmektir. Bu nedenle birkaç ülkede terörün finansmanı karapara aklamanın öncül suçları arasına ilave edilmemiştir. Terörün finansmanının, bu suçun ortaya çıkarılmasını oldukça zorlaştıran diğer önemli unsurları, işlemlerin hacmi ve yapılış şeklidir. FATF uzmanları, bir terör saldırısını organize etmek için ihtiyaç duyulan finansmanın her zaman çok miktarda parayı gerektirmediğini ve finansmanı sağlamak için yapılan işlemlerin de genellikle çok karışık olmadığını belirtmiştir [25, s. 54-56].

Diğer suçlarda olduğu gibi aklama suçu ile mücadelede de önleyici tedbirler büyük önem arz eder. Aklayıcılar, suç gelirlerine yasal görüntü kazandırma amacıyla yoğun olarak finansal kuruluşları, *finansal olmayan belirli kuruluşları ve profesyonelleri* kullanırlar. Bu açıdan aklayıcılar için, suç gelirlerinin finansal kuruluşlar arasında transfer edilmesi, değişik finansal yatırım araçlarına veya varlıklarına dönüştürülmesi sırasında finansal kuruluşlar büyük önem taşırlar [3, s. 38-39].

Birleşmiş Milletler – Birleşmiş Millletlerin faaliyetleri arasında, uluslararası barışa ve güvenliğe yönelik en önemli tehditlerden biri olan terörizmle mücadele önemli tutmaktadır. Terör örgütlerinin finans kaynaklarından mahrum bırakılması nedeniyle, BM tarafından “*Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme*” 1999 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmede, terörizmin finansmanının suç kapsamına alınması gerektiği belirtilmiş, terörizmin finansmanı ile mücadele ön-

leyici tədbirlər alınması çağırısı yapılmış, uluslararası işbirliğini geliştirmək amacıyla qarşılıqlı adli yardımlaşma və suçluların iadesinə ilişkin ayrıntılı düzenlemələr getirilmiş, finansal kuruluşları müştərilərinin kimliyinin tespiti üçün ən etkili yolları istifadə etmələri, şübhəli işlərə diqqət göstərmələri və yetkili makamlara bildirmələri, tərorist eylemlər üçün istifadə edilən fonların tespiti, bulunması, dondurulması, el konulması və müsaderəsi üçün ölkələrin gerekli tədbirləri almaları çağırısı yapılmışdır.

Tərorizmin finansmanı ilə mücadele alanında BM bünyesinde yürütülən çalışmalar “*Tərorizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme*” ilə sınırlı değildir. Tərorizmin finansmanı ilə mücadeleye ilişkin 15.10.1999 tarixli 1267 sayılı BMGK Kararı uyarınca, Taliban və El-Kaideyə aid malvarlıklarının dondurulması, səyahət yasağı və silah ambargosu kimi önlemlər alınması gerekmektedir. Bu Karara görə, *El-Kaide və Taliban Yaptırımlar Komitesi* kurulmuşdur. Digər bir önəmli GK Kararı isə 28.09.2001 tarixli 1373 sayılı Karardır. Karar gereğince, üye ölkələrin tərorizmin finansmanını suç halinə getirmələri, təror eylemlərində bulunanlara, təşəbbüs edənlərə və bu eylemlərə yardımcı olanlara aid fonları və digər mal varlıklarını dondurmaları, bilgi dəyişimində və cezai soruşturmalarda ölkələr arasında işbirliyinə gidilməsi və üye ölkələrin “*Tərorizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme*” də daxil olmaq üzere tərorizmə ilişkin uluslararası sözleşmə və protokollərə tərəf olmaları gerekmektedir.

Bu iki Karara ilavə olaraq, BMGK`nin tərorizmin finansmanı ilə mücadele kapsamında aldığı başlıca digər Kararlar aşağıda sıralanmaktadır: 19.12.2000 tarix və 1333 sayılı Karar; 30.07.2001 tarix və 1363 sayılı Karar; 12.11.2001 tarix və 1377 sayılı Karar; 16.01.2002 tarix və 1390 sayılı Karar; 20.12.2002 tarix və 1452 sayılı Karar; 17.01.2003 tarix və 1455 sayılı Karar; 20.01.2003 tarix və 1456 sayılı Karar; 30.01.2004 tarix və 1526 sayılı Karar; 29.07.2005 tarix və 1617 sayılı Karar; 08.08.2006 tarix və 1699 sayılı Karar; 19.12.2006 tarix və 1730 sayılı Karar; 22.12.2006 tarix və 1735 sayılı Karar; 30.06.2008 tarix və 1822 sayılı Karar [22, s. 45-46].

Mali Eylem Görev Gücü (FATF-Financial Action Task Force) - 1989 yılında Parisdə düzenlenen G-7 Liderlər Zirvesində, suç gəlirlərinin aklanması ilə etkili bir mücadele yürütülməsi amacıyla oluşturulmuşdur. 11 Eylül saldırıları sonrasında, 29-30 Ekim 2001 tarixlərində Vaşingtonda düzenlenen olağanüstü toplantıyla FATF`in görev alanına tərorizmin finansmanı ilə mücadele də eklenmiştir [22, s. 46]. FATF, devletlərarası bir organ olup, ulus və uluslararası səviyədə qarapara aklama və tərorizmin finansmanı ilə mücadele amacıyla politika geliştirmektedir. FATF`in “*Tərorizmin Finansmanı*”na ilişkin 9 Özel Tavsiyesi aşağıdakılardır: BM Belgələrinin Onaylanması və Yürürlüğe Konması; Tərorizmin Finansmanının Suç Halinə Getirilməsi; Tərorist Malvarlıklarının Dondurulması və Müsaderəsi; Tərorizmle İlgili Şübhəli İşləmlərin Bildirimi; Uluslararası İşbirliyi; Alternatif Havale Yöntem-

leri; Elektronik Transfer; Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar; Kuryeler Aracılığıyla Para Nakli [7, s. 67-68].

Avrupa Birliği – Terörizmin finansmanı ile mücadele AB'nin terörizmle mücadele politikasının temel taşlarından birini oluşturmaktadır. AB'nin bu alandaki çalışmaları FATF'in *Terörizmin Finansmanına İlişkin Özel Tavsiyelerini* temel almaktadır. AB'nin terörizmin finansmanı ile mücadele politikasında temel teşkil eden diğer bir belge ise 2005/60 sayılı Finansal Sistemin Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı Amacıyla Kullanılmasının Önlenmesine Dair Konsey Direktifidir. 29 Kasım 2005 tarihli Komisyon Tebliğinde ise terörizmin finansmanı ile mücadelede ulusal düzeyde işbirliğinin artırılması ve kar amacı gütmeyen kuruluşların şeffaf hale getirilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir [22, s. 48-49].

Avrupa Konseyi ve Pompidou Grubu - 1972 yılında, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidounun girişimiyle kurulmuştur. Pompidou Grubu tarafından uyuşturucu kaçakçılığı ve kara para aklamaya karşı uluslararası koordinasyon mekanizmaları oluşturulması suretiyle, uluslararası uyuşturucu problemiyle mücadeleye yönelik önlemler artırılmıştır [7, s. 80].

Avrupa Konseyi terörizmle mücadele kapsamında, terörizmin finansmanının önlenmesi konusuna büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, "*Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi, El Konulması ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Sözleşme*" 16 Mayıs 2005 tarihinde Varşovada imzalanmıştır. Sözleşmede terörizmin finansmanı, BM *Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmesinin 2. maddesinde* tanımlandığı şekilde tanımlanmış ve tarafların, kısmen veya tamamen terörizmin finansmanı amacıyla kullanılan ve tahsis edilen yasal ve yasadışı kaynaklı malvarlıklarının ve suç gelirlerinin araştırılması, aklanması, takibi, tespit edilmesi, dondurulması, el konulması ve müsaderesini temin etmesi ve bu amaçla en geniş kapsamlı işbirliğini sağlamaları gerektiği ve terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla Mali İstihbarat Birimlerinin kurulmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması ifade edilmiştir [22, s. 50].

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu - Dünya genelinde yoksullukla mücadeleyi temel amaç olarak edinmiş ve bu doğrultuda ülkelerin kalkınma çalışmalarına teknik ve mali destek veren Dünya Bankası ile makro ekonomik konularda ve küresel finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak faaliyet gösteren IMF, suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanının önlenmesi kapsamında çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Nisan 2001'de Dünya Bankasının ve IMF'nin İcra Direktörleri Kurulları, suç gelirlerinin aklanmasının finansal piyasalara ve özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerine yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğunu belirterek çeşitli çalışmalara başlamışlardır.

2002 yılında Dünya Bankası ve IMF, FATF ve benzeri bölgesel kuruluşlar ile ilgili diğer kuruluşlar (*Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi, Uluslararası*

Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü, Uluslararası Sigorta Gözetimcileri ve Denetimcileri Birliği ve Egmont Grubu) ile bir araya gelerek uluslararası aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele değerlendirme metodolojisini oluşturmuştur [22, s. 50-51].

Egmont Grubu - Egmont Grubu, 9 Haziran 1995 tarihinde Brükseldeki Egmont Arenberg Sarayında çeşitli ülkelerin Mali İstihbarat Birimlerinin bir araya geldiği toplantıda oluşturulmuştur. Mayıs 2008 itibariyle 107 ülkenin Mali İstihbarat Biriminin dahil olduğu bu oluşuma, *Mali Suçları Araştırma Kurulu* Haziran 2008'de üye olmuştur. Grubun temel amacı, Mali İstihbarat Birimlerinin suç gelirlerinin aklanması ile mücadelede ulusal programlarını geliştirmelerine destek olmaktır. Bu destek, Birimler arasındaki bilgi trafiğinin sistematik hale getirilmesini, personel eğitimi ve teknolojik yardımı, tecrübe ve bilgi aktarılmasını kapsamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, “Mevzuat Çalışma Grubu”, “Destek Çalışma Grubu”, “Eğitim Grubu”, “Operasyonel Çalışma Grubu”, ve “Bilgi Teknolojileri Çalışma Grubu” olmak üzere çalışma grupları oluşturulmuştur. Kuruluşunun ilk dönemlerinde suç gelirlerinin aklanması ile mücadele alanında faaliyet gösteren Egmont Grubu, 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmin finansmanı ile mücadeleyi de öncelikleri arasına almıştır. İşbirliğini ve bilgi alışverişini geliştirme yolunda yapılan bir diğer çalışma ise Mali İstihbarat Birimleri arasında hızlı iletişimi sağlayan “*Egmont Güvenlik Ağı*”dır [22, s. 51-52].

Wolfsberg Grubu - Suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele alanında faaliyet gösteren diğer bir oluşum ise Wolfsberg Grubudur. Wolfsberg Grubu küresel düzeyde faaliyet gösteren 12 bankanın 2000 yılında İsviçre'deki Wolfberg Şatosunda bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanında uluslararası finansal sistemdeki açıklardan yararlanılması nedeniyle, küresel düzeyde faaliyet gösteren bu 12 banka, Uluslararası Saydamlık Örgütü ile birlikte 2000 yılında Özel Bankalar için Aklama ile Mücadele İlkeleri, kısaca *Wolfsberg İlkeleri* olarak da bilinen ilkeleri yayımlamışlardır. Organize suç örgütlerinin yanı sıra terör örgütlerinin de, özellikle fon transferinde, bankacılık sektöründen yararlanmaları nedeniyle Wolfsberg Grubu Ocak 2002'de “*Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Açıklaması*”nı yayımlamıştır [22, s.53].

Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi - Basel Komitesi olarak adlandırılan bu Komite, 1974 yılında G-7 ülkelerinin merkez bankası guvernörlerinin bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Günümüzde, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin üye olduğu Basel Komitesi, bankacılık denetimi ve gözetimi konularında standartlar geliştiren ve rehberlik hizmeti veren bir platformdur. Komite, Nisan 2002'de terörizmin finansmanının önlenmesi konusunda “*Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Finansal Kayıtların Ülkeler Arasında Paylaşımı*” belgesini yayımlamıştır [22, s.53-54].

4. Sonuç

Terörizm de küreselleşme gibi karşısı alınmaz bir süreçtir. Konu ile araştırma yaparken karşına çıkan bilgilerin büyük çoğunluğu terör/terörizmin tanımlanmasına ilişkin verilerdir. Fakat terörizm ne tür tanımlanırsa tanımlansın, eğer terörizm ve onun finansmanı ile mücadele için doğru-düzgün ve esaslı bir anlaşma yoksa bu tanımlamalar sadece vakit kaybı, tanımlamaya ilişkin yasal belgeler ise kağıt yığının- dan başka bir şey değildir.

Bir diğer husus ise, mücadelenin terör örgütleri aleyhine sürdürülmesidir. Bu ise resmi tiatrodan başka bir şey değildir. Çünkü, bazı terör örgütleri zaten ikinci dünya savaşından sonra bizzat batılı güçler tarafından yaratılmış ve desteklemiştir, her ne kadar bazıları (*El-Kaide/Usame Bin Ladin*) sonradan yaratıcılarına ve destekçilerine karşı çıkmıştır. Kendi yarattıkları terörist örgütlenmelere karşı mücadele ikili standartlarla oynamaktan başka bir şey değildir. Gelişmemiş ülkelere farklı bahanelerle (*demokrasi*) ekonomik, siyasi ve askeri müdahalelerde bulunan global aktörlerin tek amacı küreselleşmenin olumsuz etkilerini bu ülkelere taşımak ve kendi otoritelerini bu ülkelerde egemen kılmaktır. Bunun da en etkili araçları, tarikat ve mezheblere dayalı dinçi çatışmalar, siyasi islam, islami terör, sözde demokrasi adına yapılan devrimler.

Ne kadar anlaşma kabul edilirse edilsin, ne kadar önlemler alınırsa alınsın, tüm ülkeler birlikte bu alanda ortak bir girişim yapmayana kadar, sorunların çözümü kağıt üzerinde olacaktır.

Kaynakça

1. Aral B., “Soğuk Savaş Sonrasında Siyasallaşan Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları”, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/479/5528.pdf>.
2. Aras B., “11 Eylül, Dünya Siyaseti ve Afrika”, TASAM Afrika Enstitüsü, <http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/21-BARAS.pdf>.
3. Aykın H., “Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelenin Küresel Boyutu”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, Mart, 2010.
4. Baharççek A., “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.10, Sayı.1, Elazığ, 2000.
5. Başeren S., “Kavramsal Özellikleri ile Terörizm (Tarihi ve Hukuki Boyutları ile)”, http://vizyon21yy.com/documan/genel_konular/Milli%20Guvencik/Terorizm/Kavramsal_Ozellikleri_ile_Terorizm_Tarihi_ve_Hukuki_Boyutlariyla.pdf.
6. Çakır A., “Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanının Engellenmesi: Banka Riskleri ve Uyum Programının Oluşturulması”, Bankacılar Dergisi, Sayı.74, İstanbul, Eylül, 2010.

7. Danzanjants D., “Karapara Aklama ile Mücadelede Uluslararası Boyut”, (Yüksek Lisans Tezi), T. C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Polislik Çalışmaları Anabilim Dalı, Anlara, 2008.
8. Döner İ., “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Terör ve Terörizm”, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı, http://www.stratejikboyut.com/files/teror_terorizm.pdf.
9. Ergil D., “Uluslararası Terörizm”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/457/5195.pdf>.
10. Gürbüz B., “Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El-Kaide”, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008.
11. Kanat S., “Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik: 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler”, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, İsparta, 2005.
12. Kılıç Z., “Küreselleşme ile İvme Kazanan Uluslararası Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler”, (Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, İsparta, 2007.
13. Öktem E., “Uluslararası Hukukta Terörizm: Tanım Sorunu ve Millî Bağımsızlık Hareketleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d5/m00068.pdf>.
14. Öztürk S., Çelik K., “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2009.
15. Saraçlı M., “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt. XI, Sayı.1-2, 2007.
16. T. C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, “Narkoterörizm”, T. C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, http://www.tubim.gov.tr/Dosyalar/Makaleler/Makale_Narko.pdf.
17. T. C. Maliye Bakanlığı, “Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörün Finansmanı Amacıyla Kötüye Kullanılmalarının Önlenmesine Yönelik Rehber”, T. C. Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, Şubat, 2009, http://www.masak.gov.tr/Kurulumuz/yayinlar/NPO_REHBER_2.pdf.
18. T. C. MASAK-TBB Çalışma Grubu, “Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelenin Önemi: Türk Bankacılık Sisteminde İyi Uygulama Kılavuzu”, Bankacılar Dergisi, Sayı.54., 2005.
19. Taşçıyer F., “Küresel Bir Tehdit: Terörizm”, <http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/fened/KAYGI/2006-7/M6.pdf>.
20. Usta M., “Terör Algılamalarında Ortadoğunun Yeri”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü.
21. Uysal D., Mucuk M., Gerçek M., “Terörizmin Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/teror/teror6.pdf>.
22. Ütük Ö., “Terörizmin Finansmanı ile Uluslararası Mücadele”, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt.3, Sayı.32, 2009.
23. Yalçiner S., “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Vol.2, Sayı.4, 2006.
24. Yeniçeri Z., Dönmez A., “Terörizm ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?”, Türk Psikoloji Dergisi, Aralık, 2008.
25. Yılmaz S., “Karaparanın Aklanması ve Türkiye Boyutu”, (Doktora Tezi), T. C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Kütahya, 2006.

Gurbanov Ilgar Fuad oğlu

Master-Student, Azerbaijan State Economic University.

Overview to International Efforts in the Field of Fight Against Financing of Terrorism.

Abstract

Purpose: To determine that which organizations make which initiatives in the fight against terrorism and its financing which reached from the local level to the international dimensions.

Design/methodology/approach: In the working paper it has been used secondary data (scientific articles).

Findings: Organizations like, United Nations, European Union and European Council are the most important subjects in the fight against terrorism and its financing. But, although, it was made significant contracts over above mentioned fields, neither concept of “terrorism” was explained, nor they could make common initiatives and could completely prevent it. Also, terrorist groups because of not being provided by governments, now, they turned to the illegal resources like smuggling of weapons, organs, narcotic and historical artifacts.

Research limitations/implications: During the research, although it was mentioned the financial resources of terrorist organizations, but it was not able to clarify from whom those resources are providing and managing.

Practical implications: It helps to be aware that from which resources terrorism and terrorist organizations was provided.

Originality/value: From which resources terrorism and terrorist organizations are provided and the international legal regulations applied to them whether effective or not, so, those factors forms the basis of the research.

Key words: *Terrorism, Financing of Terrorism, Terrorist Organizations, Narcoterrorism.*

JEL Classification Codes: F51, F53, F59

Гурбанов Ильгар Фуад оглы

Магистрант, Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Международные усилия в сфере борьбы с финансированием терроризма

Аннотация

Цель исследования: определение деятельности организаций и их инициатив в борьбе с терроризмом и его финансированием, от местного уровня до международного масштаба.

Методология исследования: в исследовании были использованы вторичные данные (научных статей).

Результаты исследования: международные организации, такие как Организация Объединенных Наций, Европейский Союз и Европейский Совет, являются наиболее важными субъектами в борьбе с терроризмом и его финансированием. Несмотря на подписанные соглашения в данной области не удалось ни дать определения на нужном уровне понятию “терроризм”, ни предотвратить терроризм совместными усилиями. Кроме того, из-за недостаточного обеспечения безопасности правительствами, террористические группы в настоящее время обратились к незаконным ресурсам, таким как контрабанда оружия, человеческих органов, наркотических и исторических артефактов.

Ограничения исследования: в исследовании, хотя и были отмечены финансовые ресурсы террористических организаций, не уточнено, кем эти ресурсы предоставляются и управляются

Практическая значимость исследования: сообщает об источниках обеспечения терроризма и террористических групп.

Оригинальность и научная новизна исследования: в основе исследования лежит изучение факторов и ресурсов, с помощью которых обеспечивается терроризм в целом и террористические организации, и эффективность международно-правовых норм, применяемых к ним.

Ключевые слова: *терроризм, финансирование терроризма, террористические организации, наркотерроризм.*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 13.07.11.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 11.07.11.

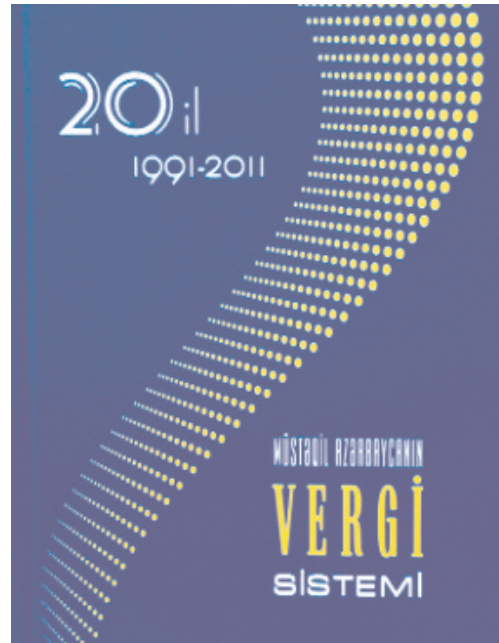
Çapa qəbul olunmuşdur: 12.08.11.

"Müstəqil Azərbaycanın vergi sistemi - 20" kitabı çapdan çıxmışdır

- *Bu il oktyabrın 18-də Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsinin iyirminci ildönümü tamam olur. Ölkəmizin həyatında müstəsna əhəmiyyət daşıyan bu ictimai-siyasi hadisənin, müstəqillik illərində qazanılmış parlaq nailiyyətlərin təbliğini təmin etmək məqsədi ilə Prezident İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpasının iyirminci ildönümü haqqında" 21 yanvar 2011-ci il tarixli Sərəncam imzalamışdır.*

Sərəncamdan irəli gələn vəzifələrin icrası ilə əlaqədar Vergilər Nazirliyində tədbirlər planı hazırlanıb təsdiq edilmişdir. Tədbirlər planına uyğun olaraq, müstəqillik illərində Azərbaycanın vergi sisteminin formalaşdırılması və inkişafı mərhələlərini dolğun əks etdirən kitab üzərində iş başlanmış və qısa müddətdə uğurla başa çatdırılmışdır. Nəfis tərtibatı, məzmun zənginliyi və çoxsaylı illüstrasiyaları ilə diqqəti cəlb edən kitab bu günlərdə çapdan çıxmışdır.

Azərbaycan Respublikasının vergilər naziri, II dərəcəli dövlət vergi xidməti müşaviri Fazil Məmmədovun kitabı yazdığı "Ön söz"də qeyd edilir ki, Azərbaycanın bugünkü müstəqilliyinin təməlinə ulu öndər Heydər Əliyevin hələ ötən əsrin 70-ci illərindən başlayaraq yaratdığı möhkəm iqtisadi baza, sosial-mədəni, milli-mənəvi potensial dayanır. Əlverişli tarixi şəraitdə müstəqilliyini bərpa edən və özünü Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi dünya birliyinə tanıtdıran Azərbaycan Respublikasının

suverenliyinin qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsi də xalqımızın bu böyük və müdrik oğlunun adı ilə bağlıdır.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmiz hərtərəfli işlənilib hazırlanmış uzunmüddətli strategiya əsasında uğurla inkişaf etməkdədir.